

הציונות – ההישג והתבוסה

ישראל אלדד

מס' דיסקט: 6	שם הלקוח: נתיב
תאריך: 12.12.93	שם הקובץ: R9
אותיות: Com-Heb	שם העובד: שלום
הגהה מס': 1	

הציונות – ההישג והתבוסה

ישראל אלדד

אקדמות לשוניות מספר

לא ייתכן שאופיו של עם או גורלו לא יטביעו חותמם בנגלה או במרומז בלשון. הצמיחה היא אורגנית, והקשרים עמוקים ממה שנגלה לעין או לאוזן. והנה דוגמאות מספר העולות במחשבתי, משום מה דווקא כשהיא מגלגלת עצמה במסלולי הציונות שהיא כשלעצמה מושג מופשט. העברית איננה אוהבת את המופשט (וגם "יהדות", שכולנו מרבים לדוש בה או לדוש אותה איננה אלא תרגום מהיוונית – judaismos – ונוכרת לראשונה בספרי המכבים; אין אנו יודעים מה היה במקור העברי). "ציון", כשם מקום לירושלים שורשו ככל הנראה "ציה". דוד הסב את השם מציון לעיר דוד. ואכן לא רק את השם הסב. הוא הפך את השממה לעיר נצח, לעיר אלהים; ירושלים וציון היו לשמות נרדפים לעיר עולם ולא־להים. דא עקא: מפעם בפעם פקדו אותה מלחמות וחורבנות. קרית מלך רב ויושבת בדד. כך שהשורש ציה לא נשכת אף הוא. הוא גורל וייעוד; מי שכינה את תנועת תחייתנו בארץ בשם "ציונות", הלא הוא נתן בירנבוים, ודאי לא שקל שיקולים לשוניים קדמוניים אלה, אך האינטואיציה, זו ששרה "ציון הלא תשאלני", היא שהכתיבה שם נפלא והולם זה לתנועה המופלאה שאין לה תקדים בדברי ימי העולם, אך יש לה תקדים בתולדותינו, שהרי לא לראשונה אנו חוזרים לעיר והופכים ציה לציון.

ומכאן האסוציאציה למונח, לשורש מונח אחר: הניסיון. שהרי בהר ציון כרכה האגדה את מעשה העקדה, והי ניסה את אברהם. וכי אין תהיסטוריה שלנו כולה, ההיסטוריה של העם היחודי, עומדת, לא, לא עומדת, נעה בלי הרף, בין חסבך והמזבח! האם לא החליף אברהם אבינו את האיל ביצחק. חוריד את יצחק מהמזבח, שם עקוד היה הבן ומאכלת מאיימת עליו, מאיימת עליו ועלינו מאז ועד עתה, עד שאלהים מצווה להורידו ולהעלות את האיל במקומו: כך העיר הזאת, בין ציה וציון, בין שממה ומקדש, בין איכה ותהלים, בין עבודה זרה ומנורת קדושה, בין גלות ומלכות, וכמוה היום: בין מזבח לסבך, סבך פיזי וסבך רוחני ונפשי ומדיני ואמונתי. בניסיון מתמיד! במבחן מתמיד!

אך האם שמתם לב לקרבה שבין ניסיון ונס? לא קרבה דקדוקית, מן השורש, אך קרבת צליל ומהות! האם אין קיום העם הזה ולא כל שכן שיבתו, שיבת-ציון, בגדר נס? ושמה לא שמים לב לכך שהמלה "נס", במובן דבר פלא על-טבעי, אינה מופיעה אף פעם במקרא, שרבים הנסים שמסופר בו עליהם? אך המושג נס לא התגבש אלא במאוחר, בייחוד בגלויות, אחרי החורבן. עד חידוש הציונות – וזה היה מעיקרי משמעותה – אין סומכין על הנס העל-טבעי. "נס" חוזר להיות דגל. שאנו נס ציונה. ניתוח פילוסופי אמנם מגלה שאולי בכל-זאת ניסיון ונס אינם כה שונים זה מזה? וכי אין כל ניסיון בגדר נס, כשם שהרצון המוחשי – הנחת יסוד לכל ניסיון – הוא עדיין בגדר נס. שמא הציונות בניסיון ממשיכה להיות גאולה נסית. לחידוש הציונות אמרתי? ללא כוונה תחילה – אך כנראה מכורח פנימי אורגני – עליתי לפרדוקס הלשוני שבחידוש. "חדש ימינו כקדם" היא לשון התפילה לכמיתה הגאולה המדינית, הארצית, ולא במקרה מקור לשון זו של התפילה בסיום מגילת איכה, סיום קינת ציון.

2

אך כיצד מתקשרים ה"קודש" עם ה"חדש"? האין הם סותרים זה את זה? או **חדש** או **קדוש**? בעצם המילה חדש טמונים שניהם. לחדש משהו יכול להיות לייצר, לעשות דבר חדש לגמרי, ויכול להיות להעלות שוב משהו מן העבר. מה שאומר האירופי ב"רנסנס" אומר העברי, ובימינו גם שואף לעשות, הוא "התחדשות", הכולל את שניהם. הציונות לא הייתה "אוטופיה" שפירושה "שום מקום", הציונות היא **טופיה**. דווקא מקום, **אלטרה-טופיה**, כי המקום, הידוע כ"אהבת ציון", שבמציאות הזמן היה שממה ובמציאות החזון היה בגדר יציאה מתחום המושב. (חאם אין עניין גם ב"מקום" באחד הכינויים של אלהים?)

ודיאלקטיקה זאת, שבין שאיפה לחדש לבין געגועים לעבר, בין ספרות השכלה ודבקות בש"ס ופוסקים ומצוות קודש של דת (בווילנה, ירושלים דליטא, פועל אברהם מאפו, מחבר **אהבת ציון**, וזאת עיר "הגאון מווילנה": אהבת ציון בירושלים דליטא), אך היא הרבה יותר עמוקה מזאת, היא נוגעת במיתוס קדומים זה שבין הסבך והמזבח, וגם לכך, גם למאבק זה, לניסיון — מכון כמו מעמד זה, יש ביטוי לשוני; שימו לב לזוג המלים: **סגולה** ו**הסתגלות**. ניגוד, כמעט אקזיסטנציאלי. אנחנו עם סגולה — משמים או מארץ מבחינת המוצא, לברכה או לקללה מבחינת התוצאות (גם קשר זה בין מוצא לתוצאות — עניין לענות בו), ולא יועילו כאן שום ניסיונות בריחה והשתחררות מעול סֵלָה ("כפה עליהם הר כגיגית" — הרי זה דימוי ודמיון: דמיון — בריחה ממציאות, דימוי — התקרבות אליה). ולא רק ה**לכה** למשה מסיני, כי אם ה**ליכה**, כל ההליכה ההיסטורית שלנו ה"לך לך" הגדול, הפתטי לאברהם בן תרח, מציביליזציה גבוהה באור כשדים לארץ ציה, שומרון מזה וסדום ועמורה מזה, כל זה הוא בגדר סגולה היסטורית, התרחשות חסרת תקדים.

★

ולא לשווא שנואים אנו על כל ההיסטוריוסופים, ספיריטואליסטים כאבגוסטינוס ורציונליסטים כוולטר, אנגלים פרגמטיים כטוינבי, גרמנים אבסטרקטיים כשפגנלר, רוסים דמוניים, גאוני ספרות, כדוסטויבסקי; כולם, כולם שואו אותנו בעיקר בגלל חידתיות זו שבעצם קיומנו בניגוד לכל התיאוריות המדעיות, הפזיות והמטפיזיות שלהם, קיום — וזה יותר מהחשיירות האופנתית בימינו — בניגוד לשנאתם וניסיונותיהם הבלתי-פוסקים לכלותנו, אם באש של אוטודפה וכבשנים, ועד למים, מי יאור מצרים ומי טבילה לנצרות, בין בשמד ובין בהשמדה. **ללא הועיל**. אין מפלט מקביעה אקזיסטנציאלית ממש: **סגולה**. אם מאברהם אם ממשה, אם ממלכות דוד אם מנבואות ישעיהו. סגולה. ועד זאת, ראה זה פלא (או שמא אתה מעדיף לומר: "נס"?): כנגד, ולא דווקא תמיד, יש נגד סגולתיות זו עצמה וכשרון, ולפעמים אף רצון מודע של **הסתגלות**. מצפנת-פעט דרך פטרוס ופאולוס, ועד צאצאיו מרקס וטרצקי, ודזרעאלי ורטאנו וליאון בלוס, ובגוף וברוח, ובלבוש ובנפש, וברמ"ח איברי הגוף ושס"ה נחיות הנפש: **להסתגל**. "הנוף הירושלמי", אומר זקן הגיאולוגים של הארץ, פרופ' פיקרד, "נמצא בשדה המלחמה של גורמים גיאולוגיים וגיאוגרפיים, שדה-מלחמה בין המדבר והים חתיכון. מצב זה הטביע את חותמו על תולדות העיר ואף על נפש תושביה". ומן העיר עבר גורל זה, מאבק זה של שכבות נפש, לעם, עמה של ארץ זו.

היסטוריון שיחא בגדר גיאולוג, החותר לחשוף את שכבות הנפש הקולקטיבית שלנו על כל הפלורליזמים שבה, תוצרת בית ותוצרת חוץ, פרי הארץ ופרי הגלויות, פרי החטא ופרי האמונה, ודאי היה מגיע למסקנה כזאת לגבי העם היהודי. הלא ישראל, שרה עם אלהים ועם אנשים ולא יפסיק. כל סגולה משמרת, כל הסתגלות כמו נוגסת בסגולה, גם רוצה לבטל את הסגולה. ובתמצית: סגולה ללא הסתגלות — מתאבנת. הסתגלות הנוטשת סגולה, היא טמיעה ואבדון. וזה סוד קיומו של העם היהודי וגם סיבת השנאה אותו: גאון ההסתגלות ללא אבדן הסגולה. לוחות ושברי לוחות מונחים בארון — גם זה דימוי גאוני בנפש היוצרת של חז"ל. וזו אמנות לשונית לגזור משורש אחד את הסגולה ואת ההסתגלות.

וגם את תולדות הציונות, את ייחודה ואת מאבקה, עליותיה ושקיעותיה, ניתן להבין ולכתוב על הדרך הדיאלקטית הזאת של מאבקי הסגולה: שיבת ציון לאחר אלפיים שנות גלויות והסתגלות: בניסוח הנורמליזציה.

מקובל לחשוב שרק חז"ל נחלקו על כך אם תשובה קודמת לנבואה, או שמא תשובה קודמת לגאולה, ואין צריך לומר מה רבה, מכרעת, החשיבות של שאלה זו והתשובה עליה. גם נושא ה"נס" או "הניסיון", גם נושא "סגולה" ו"הסתגלות" שהעליתי אותם לכאורה כקוריוזים לשוניים, תלויים בסופו או בשורשו של דבר בתשובה לאותה בעיה של חז"ל. אך מה רבה ההפתעה כשמוצאים שלא בימי חז"ל, משמע בניון הגלותי לאחר חורבן שני עסקו בכך, כי אם כבר בימי הנביאים ועל ידם, ומכיוון שנביאים ברוח הקודש התנבאו קודם לחז"ל, משמע משמים קיבלו את תוכן דבריהם, חייבים להסיק שזו שאלה מטפיסית ממש. כי הנה ראשון הנביאים ה"גדולים", ישעיהו בן אמוץ, מתנה ברורות את הגאולה בתשובה, בעוד שיחזקאל, אחרון הנביאים הגדולים מנבא ב"תל-אביב אשר בגולה", שאם הגאולה תלויה בתשובה — אין גאולה לישראל. הגאולה היא הכרח, והיא בגדר קידוש השם (הגלות היא חילול השם), אין השמים מניחים אותם אלא בעל כורחם — כשם שיד אלהים נוטלת את הנביא בציצית ראשו ומניחה אותו במקום שמניחה, כן תבוא גאולת ישראל: בעל כורחם.

עובדה היא: גלות מצרים, גלות ראשונה היא, וקשה היא עבודת הפרך, אבל אין שבטי ישראל מבקשים כלל גאולה ממנה. עד שלבסוף כולם יוצאים ממצרים, בעל כורחם, בחוזק-יד. גלות בבל, גלות רכה היא, וציונית היא – שהרי שם נקבעה שבועת האמונים לירושלים. וכאשר ניתנה הרשות לשוב, לעלות, אבוי! שוב "ציונות" במרכאות כפולות ומשולשות. שתי עליות וולונטריות – כוהנים ולויים, "אינטרסנטים" קמעא. 42 אלף, וזהו זה. דור המדבר, מהם מרגלים, ומהם סוגדי העגל, הם וצאצאיהם כובשים את הארץ. שבי ציון מבבל בוני מקדש, מיישבים אט-אט את הארץ, ולא לשווא ישמשו לביאליק אבני בנין להמנון "תחזקנה".

ולא לשווא בכו הזקנים בשבי ציון מתוך אכזבה, בזכרם את הבית הראשון, ויותר מכך, בזכרם את תיאורי הגאולה המופלאים של קיבוץ גלויות שלם, ולא לשווא נשארה מגילת "איכה" שנכתבה על-ידי ירמיהו אל אחד מבני דורו ותלמידיו, כקיינה על שני החורבנות; ורש"י הטיב לפרש: אין השם "גאולה" חל על ימי בית שני. שיבת-ציון – כן, בית-מקדש – כן, אפילו מלוכה, אם כי חשמונאית, ולא מבית דוד. משמע: גאולה לשיעורין. הניסיון לחידוש הנבואה – חגי, זכריה, מלאכי – לא הצליח.

★

מי שקבע את מטרת הציונות – בחקמת "מדינה יהודית" – אין לו שום סיבה להיותו מאוכזב.

המושג מדינה רחוק ממושג הגאולה. משני המקורות שהציונות ינקה מהם, מקור חיובי, עצמאי, שאיפת הגאולה ואמונתה מזה, ופתרון ה"בעיה היהודית" מזה, המקור השני שייך למערכות ההסתגלות (יש טוענים ש"אביב העמים", ב-1848, הוא מקור הציונות, עצמאות מדינית לעמים), ורחוק מן הסגולה, ואף במדיניות רוחנית זו השאיפה לנורמליזציה, או בלשון המקרא המקורית ביותר: לחיות ככל הגויים, כך בנוסח התיאורטי של התורה, כך בניסיון ההגשמה בימי שמואל הנביא: ככל הגויים – זו בדיוק הציונות – נורמליזציה. בימי קדם הנורמה היתה "מלך". היום, על-כל-פנים, בדגם החיקוי שלנו הנורמה היא "דמוקרטיה".

האם מדינת ישראל היא הצלחתה של ציונות זו? אותה שעה של ויכוח בעם – ראשי השבטים, הזקנים – עם הנביא: ככל הגויים או לא ככל הגויים, בייחוד עם ההכרעה האלוהית – הנביאים נגד שמואל הנביא, משמע יש חילוקי דעות בנבואה. אמנם מלך, שאול, ואחר כך דוד, עד כאן ככל הגויים, ובכל זאת יש גבול להסתגלות, והוא – הנביא והתורה. לא דמוקרטי – לא עם בוחר במלך, אך לא מונרכיסטי דיקטטורי כי אם קונסטיטוציוני. התורה היא החוקה, ונוסף לכך – קורקטורה נבואית מתמדת. מלכות בית דוד, שהפכה אחר כך – בנבואה בימי בית שני ובגלויות לאידיאל המשיחי, והציונות שהתיימרה לרשת אידיאל גאולה זה בצירוף הסגולה וההסתגלות. האם המלכות הראשונה, מלכות בית דוד, הצליחה בזמנה?

הצליחה אך לא ניצחה.

כי כעבור שני דורות, ושני מלכים יורשים – התפלגה. רבו המלכים, אף מבית דוד – "ויעשו הרע בעיני ה'". היו ימים שבהם בית-המקדש – שעד ימינו הוא סמל למלכות שלמה ומושלמת – היה בעיני נביאים "מערת פריצים". היתה פריחה רוחנית מופלאה שכוחה לא פג עד היום, אך הנבואה, זו הסגולה, צמחה מהרבה מחלוקות משחיתות – ללא שחיתות, נבואה מנין ולמה? חידה היא, ותהי לחידה בלשון נביא.

★

הציונות, "הנורמלית", זו של "ככל הגויים", נולדה מאותה מאורת נחשים ואינטלקטואליות שבין רצון להסתגל, רצון שנדחה על-ידי הגויים, לבין הרצון לבוא מהסגולה, מהייחוד הגלוי, מלכות של מצוות הגטו, כשהבסיס ההיסטוריוסופי הוא: מפני חלומנו גלינו מארצנו, אלא שהוא נתבדה, באשר העם ברובו המכריע לא חטא, חי על תורה ומצוות, וגם מוסר וטוהר מידות, ולא חזר ולא הוחזר לארצנו. ממבוכה זו בין העולמות, נולדה הציונות, בחינת חידות לחטאינו נחזור לארצנו.

ולא היתה עוד בתולדות תנועות לאומיות בעולם כתנועה זו ל"הרפתקנות", כי לחוסר תקווה, חוסר אפשרות הגשמה, חוסר רצון מובע מצד העם נוסף למינוסים בכל שאר מערכות: לא לשון משומרת וחיה, לא אדמה מתחת לרגלים, לא, או כמעט לא שום גוי, או שום מעצמה שתהא מעוניינת בתנועה משונה שכזאת, ועל הכל: חוסר גלוי של רצון כולל לגאולה; לא רוחנית, לא משיחית, חסרת פיתויים חומריים. והיה מי שהוסיף: גם ללא ניסיון וכשרון לממלכתיות. וגם צריך לומר: צבאיות.

השנאה העצמית, הלגלוג העצמי, שיירי התקוה שמא בכל זאת יגברו כוחות ה"קדמה" בעולם (וזה רצינו כל כך!) ולא ידחו אותנו מהשתלבות מלאה. והרצל עצמו – גדול המתייונים – איננו מאמין שהעברית תוכל לשמש לשון העם והמדינה. איך נבקש כרטיס לרכבת ובימי ישעיהו לא היו רכבות (וגם היום אין). ולפני אש"ף ואינתיפאדות ראה אפילו אחד-העם, וראה ז'בוטינסקי, שתהיה התנגדות הילידים בארץ, כי טרם קמה מדינה חדשה ללא התנגדות בני המקום.

מחנה רב וגדול של דבקי תורה ומצוות מעדיף תרבות ללא מדינה וקרקע (עד יבוא המשיח) — ויוצא נגד הציונות. מאגר אדיר לא פחות של פרולטריון יהודי במזרח אירופה ובעלי-מלאכה וחנוונים מדולדלים נוהים אחרי משיח השקר של הקומוניזם שיחסל אנטישמיות. ועובדה, יהודים מסתגלים לכל מציאות, מתערבבים, מתכחשים ליהדות על כל גוניה, ולו רפורמית. ואל מול כל אלה — קומץ ציונים מגשימים, מיעוט אף בקרב ציונים שוקלי שקלים, ארץ שממה ללא מים, ללא צל, ו"ציונים" רבים המתנגדים לנוסחת "מדינה יהודית", ודאי מלגלים על צבא יהודי. ואי-שם, במעמקי הגוף, היורש הביולוגי, שבים ומתגלים הגנים של דתן ואבירם, וקורח ועדתו, וסוגדים לעל ולמרגלים, ועכן מועל בחרם (מעשי המעילה המחפירים אף בקרב אלופי צה"ל, וראשי כלכלה, ופרופסורים, על סף הקמת המדינה ובראשיתה. ממש מעשי עכן!) עד פלוויס, השותף לחורבן, ושוב ושוב: פטרוס ופאולוס ומרקס וטרוצקי.

ולפתע, מכל חבליל הזה מן העבר ומן ההווה, ומן ההכחדה ומן הבנייה ומחולשת הזקנה או התאבנות חלכתית, מכל חבליל המשונה הזה המפוזר בתבל ומלואה, בין שמד טוטלי והשמדה טוטלית, לפתע נולדה כחוק מדינת ישראל.

★

ירושלים הרים סביב לה, ומכל הר נשקף אלינו נוף אחר, שונה, לפעמים מפתיע. גידול מהיר מאז שחרור ששת-הימים, שכונות חדשות לבקרים. גם הציונות כמוה כציון. חרים סביב לה לראותה מזויות שונות אף משונות.

אם מטרת הציונות היתה — כרצון רבים בקרבה — נורמליזציה של העם היחודי הבלתי-נורמלי, אם במהותו, אם בנסיבות קיומו, ואם נורמליות פירושה עם ריבוני היושב על אדמתו הרי שהציונות השיגה את מטרתה, הגשימה עצמה. אין לשכוח או לחתעלם, כמובן, מהעובדה שגם אם הנורמליות היתה מטרה, ובמידה רבה זו הושגה, הרי המעבר מהלא-נורמליות לנורמליות היה כלי-כולו לא-נורמלי, ומפליא, ואף משניא רבים מסיבות שונות, גם מעצם הלא-נורמליות. הציונות אינה דומה לשום תנועת שחרור ומחפכה בעולם. לא איירע מעולם שעם חוזר לארצו הנטושה אלפיים שנה, וחוזר גם ללשונו, להפכה מלשון תפילה וקדושה ללשון יומיום, גם לשון שוק, אף לשון פשע, או... פוליטיקה וזנות. לכאורה, הרי זו "נורמליזציה", נכון וכורח לא יגונה. ובכל זאת: איך! הרבה ממש "מפי עוללים ויונקים"; ילדי ישראל מפתיעים בעיצוב צורות של מלים, בהטיית שורשים מפליאה, נסים לשוניים כמו בדרך הטבע, ולגמרי לא — כמקובל לחשוב במחשבה סופר-רציונלית וכביכול פרגמטית — ילדים מחקים את לשון הוריהם. מעשה ב"ידידישסט" ו"הבראיסט" בימי הוויכוחים על תחייה של עברית או השתלטותה של היידיש. השניים החליטו לבחון בעיה זו על-ידי צביטת ילד ברחוב תלאביבי; והיה אם יצעק "אמא"! הרי עברית לשון חיה היא, ואם יצעק אינסטינקטיבית "מאמע"! משמע נכשלה העברית. וכך עשו. צבטו ילד באחוריו והלה הרים ראשו וצעק — לא, לא אמא, לא מאמע — "חמור!"

אראז כנראה נולדה הלשון הישראלית ה"מקורית". היא היתה חבויה ב"לשון הקודש", כורעים רבים שנעלמו מעל פני הארץ והתייאשו מהם, ולפתע הם פורחים. או בתחום אחר, אך אותה התגלות, אותו "נס": בגבורת מלחמה, גם אישית גם אסטרטגית, שחן מידות שאיבדנו אותן בגלות, והיום נתגלתה ומפליאה גויים רבים, וגם זה שייך לנורמליזציה; כי מה נורמלי יותר מעם נלחם על חירותו. אך אנחנו, מי גידל לנו את אלה?

והרי לפנינו דוגמה נוספת לצירוף בלתי-נורמלי, ודאי נדיר ביותר, של נורמליות עם צד של נקיות, משמע שלא ניתן להסבר רציונלי.

אחד הגילויים הארכיאולוגיים חמרעשים ביותר היה איגרות בר-כוכבא. לפני 1800 שנה ומעלה כותב הרמטכ"ל האחרון של הצבא העברי האחרון איגרות למפקדי אזורים ומבצרים. חמרד חובס, הארץ חרבה. איגרות בר-כוכבא נשתמרו באורח פלא באחת המערות במדבר יהודה, שם התחבאו שרידי הלוחמים, ונמצאו בימינו בסל. ובטרם ידעו החופרים מה בסל ההוא, הביאו אותו. אל מי? אל יגאל ידין, כמובן, כארכיאולוג וראש החפירות — והוא פותח אותו, פותח בעזרת מומחה גם את האיגרות, והוא — יגאל ידין, בפועל רמטכ"ל ראשון של צבא עברי מתחדש, והוא — שוב במקרה, כמובן — ארכיאולוג. כל חוליה לעצמה טבעית, מוסברת, אין שום "נס" על-טבעי, אך בסך הכל: רמטכ"ל אחרון של צבא עברי כותב איגרות והן מגיעות לידי רמטכ"ל ראשון של צבא עברי מתחדש כמעט לאחר אלפיים שנה. ממש מיד אל יד, על גשר עלום אך ממשי ביותר.

האם לא ניתן לראות ככה את כל בעיית הנורמליות והבלתי-נורמליות של הציונות המוגשמת? דבר פלאי ממש. ספרו סיפור זה, ויחליטו השומעים והחוקרים: אגדה, מיתוס!

אבל לא רק מצד ה"איך", מצד ה"דרך", חורגים הציונות ופריה הבשל כמעט, מדינת ישראל, מגדר הנורמליות, שהוא סימן היכר הכולל אלמנט של ניכור (עוד מפלאי הלשון, קרבה שורשית זו בין "היכרות" ו"נוכרות").

מהי מדינה נורמלית? הריהי פונקציה בין טריטוריה ואוכלוסי טריטוריה זו. כל מדינה בעולם קמה וקיימת כדי להבטיח מינימום תנאי קיום למקסימום תושביה. מבחינת דבר זה מדינת ישראל היא מדינה לא-נורמלית. היא לא קמה למען תושביה בגבולות שניתנו לה, או שהצליחה ליטול לעצמה.

בן-גוריון, שלא היה הקיצוני בציונים ופרגמטי מאוד, לא הקים אותה בשנת תש"ח למען שש-מאות אלף היהודים שהיו אותה שעה באותה כבדת ארץ. הוא הקים אותה במודע ובמוכרז בשביל העם היהודי שלא ישב בה, ואשר הוא, בן-גוריון הציוני, ועמו רובה של הציונות (לא כמו הדגנרציה הציונית נוסח "ברית שלום" או קומוניזם יהודי), האמין שמדינה זו, ישראל, מוקמת בשביל מיליוני העם היהודי בגלויות שיבואו הנה, למדינה יעודה זו, אם מרצון אם מאונס, אם בעליית המונים כדרך יציאת מצרים — אם לאט לאט, אבולוציונית, על דרך שיבת ציון מבבל.

על כך, שמדינה זו לא קמה בשביל שש-מאות אלף היהודים שכבר חיו בה, יש הסכמה כללית, לא רק מכיוון שאבסורד היה להניח אפשרות קיומה של מדינות כזאת מוקפת ואף מוצפת מיליון או שני מיליון אויבים ערביים, משמע, מדינת מיעוט, כי אם גם בגלל מיליוני היהודים בעולם החיים במצוקה מלפני ההשמדה, ואף אחריה, בגלויות שונות. זו תמצית הציונות. חמור מזה: אי-מניעת השמדתם של שישה מיליונים היא היא הכישלון הציוני, שספק אם ההצלחה של הקמת המדינה מכפרת עליו. על-כל-פנים, על רקע מצבה של הארץ והמיעוט היהודי בה, ועל רקע מצבו של העם בגלויות — לשמד או השמדה — ברור היה לכל, לגויים רבים ולאויב הערבי כאחד, שהמדינה לא קמה בשביל תושביה; ודאי לא בשביל תושביה הערביים, אך גם לא בשביל תושביה היהודיים בלבד. וזה ודאי היה חידוש לגבי דרך תקומתן של מדינות בעולם בעידן ההיסטורי שלנו. אך אני מוסיף למצב הלא-נורמליות גם את צורת הפועל: קיימת. גם היום, עם הצלחתן המרשימה של הציונות והמדינה להגיע לארבעה מיליונים, גם היום עוד יש לדייק ולהגדיר: מדינה זו היא עדיין לא-נורמלית, כי היא לא קמה ואף לא קיימת בשביל תושביה, גם אם יש בה כבר ארבעה מיליון יהודים ומעלה, ולכאורה אין בנגלה מצוקה יהודית בעולם המחייבת ציונות של עליית הצלה להמונים. לכאורה, כמובן, המציאות שמתחת לקליפת השוויון והחופש — ידועה. שלא להזכיר שוב את האלטרנטיבה הקיימת ועומדת של השמד.

הציונות הצליחה, זה אינו מוטל בספק. לעינינו — ולעיני גויים שונאים. ילדינו ונכדינו דוברים עברית, שרי עברית, יוצרי עברית, לוחמי עברית המביסים פעם אחר פעם את מבקשי נפשם.

אף-על-פי-כן: הצלחה — כן, ניצחון — לא. וליתר צידוק, וליתר צורך וגם על מנת למנוע יאוש — עדיין לא.

יש לראות את המדינה — והרי אנו בתנועה הלאומית לגוניה הזיבוטינסקאיים היינו ציונים מדיניים, שאף פילגנו את ההסתדרות הציונית על סירובה להכריז על מדינה כמטרת הציונות — גם בעיניים המדיניות שלנו אין לראותה כמטרה סופית. יש לראותה כהר גבוה יותר, כמכשיר שאין בלתו להגשמת הציונות, שבמובנה השורשי, הקדם "ציוניסטי", היתה נבואית, טוטלית, שלמה, תנאי לביטול כל חגלויות, כיבוש כל הארץ, ואין צריך לומר כיבוש (אין פסול במונח זה) ירושלים.

וגאולה פיזית זאת היא תנאי לתחליך תרונתי — לא בלי הקמת משטר צדק למופת — להשלטת אמונה שאין הפולחן הכוזב משחיתה. ציונות שכזאת, לא רק שלא ניצחה בפועל, לא רק שלא כבשה את כל הארץ (ואף את מערב הארץ בלבד כולל ירושלים כבשה בנבואה, "לא בצדקתכם, כי "ברשעת הגויים האלה" ככתוב, ככתוב במציאות), ולא די שלא השיבה את כל העם, גם לא כבשה את כולו לציונות. אולי זה רשום כבר בפסוק "וישמן ישרון ויבעט" כחוק פסיכולוגי, סוציולוגי: ככל שגדלה ושמנה המדינה, היא נטשה את האידיאה הציונית, יצרה "ישראליות", ניתקה עצמה מיעודה למען העם היהודי הגדול ש"איננו רוצה" להיגאל, וזוהי "אמת" כהרבה אמיתות פסידו-היסטוריות הנעשות על-ידי ההיס-טוריה במקום לעשות אותה.

ביטוי מוחשי וגס (גס-רוח) לבעיטה זו הוא עצם המושג "שלום עכשיו", בעיקר זה ה"עכשיו", המנוגד למושג הבסיס בעברית יוצרת ובוראת: הווה. הווה איננו עכשיו. כי הווה מהווה, ויסודו בשם המפורש שהוא חבריאה. יש מאין, לא מטפיזיקה, כי אצלנו לא מתה הפיזיקה. הוויה זו, אנטי-עכשווית, נאבקות תמיד נגד העכשוויות ההורסת פרספקטיבות המתנתקות מן העבר המשמעותי כביכול למען העתיד, למעשה למען העכשיו חסר העתיד. יהדות חתורה לא היתה כמובן אגדת עגל העכשיו, אך היא דבקה בנצח, והנצח איננו דינמי, יוצר. הציונות מחייבת ראייה ותחושה דיאלקטית, ראייה פרספקטיבית. ציונות שלמה בנוייה על ניסוח גאוני של חז"ל: יפתח בדורו כשמואל בדורו. זוהי ראייה ועשייה שאין בהן קרע בין אידיאה ומעשה. אין ההצלחה מטילה עצלות על הנפש, עצלות שהיא מסוכנת יותר מעצלות ועייפות הגוף – "ויהי בבוקר והנה היא לאה". אכזבה מההישג היא חלק מהעניין, כל דור ו"רחל" שלו. ובכל הישג יש פחת. האחד איננו מרוצה מהמדינה שאין היא חילונית, חופשית דייה, והשני – על שאין היא יהודית-דתית די הצורך וכראוי לשם יהדות; שלישי מאוכזב מסוציאליזם שבה, ורביעי – מקפיטליזם; ושנים כאלה שהיא, מדינת ישראל של היום, גדולה מדי עליהם.

והנה היא לאה: לא היא לאה; אנחנו חלשים וחלקנו לאה, כי "וישמך". רמת החיים שלנו איננה בהתאם לייעוד הגאולה. רווחת האזרח, הפרט, היא ייעודה של כל מדינה נורמלית. גם הדמוקרטיה המופשטת, העקרונית, שייכת לשומן הזה שמביא אותנו לבעוט בציונות, או אף במדינה עצמה (הירידה).

★

הציונות ניצחה ניצחונות רבים. גם ניצחונות במלחמות ממש הם ניצחונותיה של הציונות, ולא דווקא של המדינה ללא הציונות. מודעות הייעוד, שזו מלחמה לא רק של מדינה זו בדור זה, כי אם מלחמה שבאה ל"תקן" מה שנתרס עם חורבן הבית ומפלת בר-כוכבא. עשרים שנה לפני מרד בר-כוכבא התחולל מרד היהודים בגלויות צפון אפריקה, וכולו בסימן משיחי, גאולתי – למוטט את רומא-אדום. אך מה שמתרחש היום, בנכונות לסגת, "לחזיר" וכו', ממונחי העכשוויים (באיצטלת "שלום") של כפירה במהות הציונות, של שיבת עם שלם לארץ שלמה, זה גם אנטי-ישראלי. יעקב אבינו הוא ישראל במלוא המשמעות; והנה היא לאה, לא הכיבוש ניצל כראוי את לאה, והיא המדינה כמות שהיא, ששה בנים נתנה לו, ארבעה מיליון ועוד יהודים כבר נתנה לנו גם זו ה"מאכזבת", כביכול. יעקב – ישראל, פתח בעבודה מחודשת על רחל, על שאחבה נפשו, על שנכספה נפשו.

★

היתה תקופה בהיסטוריוגרפיה הציונית, בהוראת הציונות, שבה חיו מבחינים בין שלושה זרמים: ציונות מדינית, ציונות מעשית וציונות רוחנית (שיטות אחד-העם). כעבור זמן הסתלקו מכך, כי הציונות – כאידיאה – איננה סובלת שם תואר "רוחנית". כל אידיאה היא רוחנית, וחשוב מזה: אם הכוונה היא להסתפק ביצירת "מרכז רוחני", ככוונת אחד-העם, אין בה צורך כלל. האדמה ורוחו של העם מצפים לגאולה פיזית לפני מטפיזית – שום מרכז רוחני בארץ לא ימנע השמדה בגולה, אך גם לא שמד. משמד הצילו התלמוד הבבלי דווקא, ושולחן ערוך. לא לשווא לגלג מנדלי מוכר ספרים על המאמר הקלסי של אחד-העם, אשר בו "הודה" שאין חשיבות לדמותו ההיסטורית של משה רבנו. העיקר בימי משה האידיאה. על כך נענה מנדלי מוכר-ספרים: "כתוב בתורה על מות משה: ולא ידע איש את קבורתו. עכשיו אני יודע את קבורתו. פה, במאמרו זה של אחד-העם קבורתו". משה הוציא את העם ממצרים – זאת היא ציונות ראשונה וטוטלית. משה הביא אותם לארץ שכבשו יהושע ודוד כיבוש פיזי של ממש, ורק לאחר מכן יכול היה שמואל להתחיל ללמד את התורה שקיבל ממשה. שמואל ניסה למנוע הקמת מלכות פיזית, אך העם ואלהים לצדו ציוו: מלכות.

אלה תולדות הציונות בראשיתה. אין חזרות טוטליות. הסגולה מגשימה עצמה, ומקיימת עצמה תוך כדי אילוצי הסתגלות. ככל הגויים מבחינת הכיבוש הצבאי, מבחינת סדר וארגון (את העצה איך לארגן משפט מלמד את משה גוי – תר). אך חוק המשפטים הוא משל משה ותורה מסיני. אחד הדברים המכריעים של הרצל היה יצירת הקונגרס הציוני וכליו. רעיונות על שיבת ציון ויישוב הארץ היו עוד לפני הרצל. אך הרצל היה שנים בפרס ולמד מה זה ארגון, מה זה קונגרס, מה זו נציגות עם. הרצל הקים את הסובייקט הארגוני לרצון האידיאי שלא פסק מהעם. הסתגלות? אכן, לגבי הכלים; חתוכן היה – בין אם היה הרצל מודע לכך ואם לאו, ואכן לרגעים היה מודע לכך וחש ברוח הקודש מרחפת מעליו. אך גם כשלא היה מודע לכך, חתוכו; הסגולה, היא רעיון הגאולה השלמה.

תוך כדי השלמת המאמר הנ"ל התרחשה רעידת-האדמה המדינית — והלוואי שלא תיהפך גם להיסטוריה — של הסכם ישראל-אש"ף, כחוליה שלישית וקטלנית ביותר (על משקל "הספר הלבן" הבריטי השלישי); לאחר הסכם קמפ-דייוויד והסכם מדריד — הסכם ושינגטון. עובדה היא, שאף האופוזיציונרים הלאומיים הקיצוניים ביותר (ואני מוציא מכלל זה את נביא התקומה, אורי צבי גרינברג, שגם את המפולת הזאת חזה במפורש, כפי שחזה את השואה, אלא שנביא שייך לקטגוריה רוחנית אחרת), לא צפו התמוטטות מהירה כל כך של המערכת השכלית והרצונית של צמרת השלטון הישראלית, ואף של זו המפא"ית, מר"צית, ספק בגודנית ספק מטומטמת באבדן עשתונות.

כל עוד ניתן היה להאשים את הנהגת ישראל ועורפו בהמוני העם הישראלי, בניתוק מהמקור היהודי-העברי-הישראלי, זה שניסח: ביום שחרב בית-המקדש נולד המשיח, אפשר היה לגרוס, ולו זמנית, ציונות משיחית זו אינה רלבנטית בימינו, ולנסח: אנו ערובה לציונות הפרגמטית, זו של נורמליזציה, והעולם הזה (בלי מרכאות, אך גם זה שבמרכאות; ואל נכחיש: ההתרחשות היא ניצחונו של אורי אבנרי ודומיו), וציונות פרגמטית זו רואים בהתרחשויות הכרח.

אך הנה מה שהתרחש איננו רק עניין של בגידת העם בארצו, בעצם הכרתו בזכותו הלאומית של איזה עם פלשתינאי שתמול נולד, או שרק נמצא בתהליך היוולדות, וממשלת ישראל היא המיילדת בפועל, שלא לומר: היא האם היולדת בניתוח קיסרי תוך סיכון גלוי לחיי היולדת עצמה.

וחרי אין קץ למובאות שהמחנה הלאומי מביא מדבריהם ומטאומיהם של ראשי הבגידה על סכנת הקיום שבמדינה הפלשתינאית. אפילו במאבק המתמיד לכאורה של ה"ליכוד", כשהוא טוען ומוזהיר שוב ושוב: זו תהיה מדינה אשפ"ית, כבר נראים סימנים של נסיגה, אלא שלא בעקבות קום האויב, והאוטונומיה, וההכרה העקרונית ב"ישות פלשתינאית", כי אם מבחינה ציונית צרופה ומקורית. ולא בממד של "פתרון בעיה" — מה לו מדינה אשפ"ית או לא אשפ"ית, מה שקובע הוא שיהודים במו ידיהם ומרצונם החופשי מוסרים את ארץ-ישראל לריבונות ערבית.

★

ואף-על-פי-כן היתה ההפתעה תהומית. כמוחה כמו מהלומה. למען מדינת ישראל מותר — כך חשבו — לוותר על חלקי ארץ-ישראל, ובחשבון הגזול — על גאולת ישראל המלאה. אך כפי שהדברים התרחשו, ברור שמדובר פה בהתמוטטות פנימית. המחזה הגרוטסקי, הטרגי-קומי, שהתחולל בושינגטון חשף לפתע דמות ישראלית מעוותת, בזויה, וגם — כפי שנודע מדבריו של קיסינג'ר — פשוט חסרת שכל אלמנטרי. חזרה לגבולות 67' איננה עניין טריטוריאלי גרידא. בן-גוריון הסכים לתכניות חלוקה גרועות יותר, ועדיין היתה הסכמתו בגדר התקדמות והישג ציוני; בעוד ש"ההסכם" של פרס ורבין הוא בגדר תבוסה, שרק תבוסת צבא בשדה-קרב, נפילת כל המבצרים וכל המחנות, יכולה להסביר אותו. הכניעה של ממשלת רבין היא בגדר חידה, שאם איננה אובייקטיבית מעשה בגידה הרי ודאי שהיא עדות להתמוטטות נפשית טוטלית, וירבו לחפש את שורשיה וסיבותיה. אך שום סייסמוגרף — להוציא כאמור רוח הנביא — לא ניחש אף אפשרות כזאת.

וזה הוכחה נוספת לכך שהצלחה עדיין אינה ערובה לניצחון. מן הראוי לשים לב לעובדה שחורבנות ישראל אירעו מידי מעצמות-עולם. מלכות אפרים הגדולה נחרבה בידי האימפריה האשורית, בית ראשון מידי בבל, בית שני — מידי רומא. מעולם לא גברו עלינו בעימות המדינות אשר סביבנו. לא פלשתים, לא אדומים, לא ארם הגדולה, ומעולם לא היינו פה ארבעה מיליון וחצי, על צבא אדיר כל כך, ואנו נופלים מידי ערבים! האמונה שהצליחה כל כך, כפי שנותח לעיל, ניצחה את האימפריה הבריטית פה, דילגה על הקומוניזם, ווייתכן שאנו קרובים גם לכניעת הוותיקן, שיכיר במדינת ישראל, ויש בכך שלילת אחת הדוגמות הנוצריות המרכזיות. אך ככל הנראה נותרה בנו חולשה גלותית אנטי-ממלכתית, או בלתי-ממלכתיות, שלא נוצרה בגלות, אלא שבגללה יצאנו לגלויות, ועלולים חלילה לשוב לאותה הוויה כמעט "סגולית", מרוב הסתגלותיות.

